

## **ELINTARVIKEKEHITYKSEN KLUSTERIOHJELMA, VISIO JA STRATEGIAT 2013**

### **1. ELINTARVIKEKEHITYKSEN KLUSTERIN TOIMINTAYMPÄRISTÖ**

Elintarvikekehityksen klusterin tavoitteena on toimia koko elintarvikealan mutta erityisesti elintarviketeollisuuden kehittämiskumppanina. Elintarviketeollisuus on Suomen neljänneksi suurin teollisuuden ala, jonka bruttoarvo on 10,5 mrd euroa ja jalostusarvo 2,2 mrd euroa (ETL 2008). Ala on myös neljänneksi suurin teollisuuden työllistäjä tarjoten yli 35 000 työpaikkaa (ETL 2008). Elintarviketeollisuuden välillinen vaikutus kansantalouteen on huomattavasti suurempi. Koko ketju työllistää noin 300 000 henkilöä eli 12 % Suomen työllisestä työvoimasta (ETL 2008).

Suomalainen elintarviketeollisuus pohjaa toimintansa vahvasti suomalaiseen raaka-aineeseen. Raaka-aineiden kotimaisuusaste on edelleen 85 %, mikä yhdistää teollisuuden ja alkutuotannon ketjun vahvaksi kokonaisuudeksi. Tämä yhteys on tärkeä myös alan kehittämisen kannalta samaten kuin yhteys vahvaan kone- laite- ja palvelutuotantoon, logistiikkaan ja kauppaan. Kokonaisuuden kansantaloudellinen merkitys, haasteet, mahdollisuudet ja kilpailutilanne edellyttävät myös siihen kohdistettavia julkisia kehittämispanoksia osaamiskeskustoiminnan muodossa. Elintarvikekehityksen klusterin tahtotila on toteuttaa tätä toimintaa.

Elintarviketeollisuus on elänyt jatkuvassa muutostilassa Suomen liittyttyä Euroopan Unioniin. Käytännössä liittyminen on merkinnyt tuontielintarvikkeiden ja raaka-aineiden määrän kasvua mutta myös uusia mahdollisuuksia elintarviketeollisuuden kansainvälistymiselle. Elintarvikekehityksen klusteri onkin päättänyt panostaa alan kansainvälistymisen edistämiseen painopisteinä erityisesti Itämeren alue, joka on muodostumassa entistä enemmän elintarviketeollisuutemme kotimarkkina-alueeksi sekä Japani, Kiina ja Venäjä.

Elintarviketeollisuuden brutto- ja jalostusarvo on kovasta kilpailusta huolimatta ollut lievässä kasvussa mutta työpaikkojen lukumäärä on laskeva. Sama koskee alan yritysten määrää. Nykyisen ohjelmakauden alkaessa elintarviketeollisuusyrityksiä oli reilusti yli 2000 mutta vuoden 2008 loppuun mennessä määrä oli supistunut tasolle 1900. Valtaosa yrityksistä on pk-sektorin yrityksiä, joiden kehittymiselle julkisen tuen merkitys osaamiskeskustoiminnan avulla on tärkeä.

Elintarvikekehityksen klusteri on alusta asti tehnyt vahvaa yhteistyötä alan teollisuuden kanssa. Jo ohjelmaan hakuvaiheessa liikevaihdoltaan yli 5 mrd €:n liikevaihtoa toteuttava yritysryhmä sitoutui ohjelman tavoitteisiin. Näiden yritysten ohella Elintarvikekehityksen klusteri on aktivoitunut vahvasti elintarvikealalle koneita, laitteita ja palveluita tuottavien yritysten suhteen. Toiminnan vahvempi aktivoituminen tällä sektorilla johtuu klusterin strategiavalinnoista ja erityisesti toimenpiteistä yritysten kansainvälistymisen edistämiseksi.

Elintarvikekehityksen klusteri koostuu neljästä varsinaisesta ja yhdestä liitännäisjäsenestä. Varsinaiset jäsenet ovat:

- Foodwest Oy Seinäjoella
- Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus Turussa
- Kuopio Innovation Oy Kuopiossa
- Viikki FoodCentre Helsingissä

Agropolis Oy Jokioisissa on toiminut alusta asti klusterin liitännäisjäsenenä.

Elintarvikekehityksen klusteri tekee vahvaa yhteistyötä suomalaisten tutkimusorganisaatioiden kanssa. Tärkeimpiä näistä ovat:

- Helsingin, Kuopion, Turun ja Vaasan yliopistot
- MTT
- VTT

Yllä mainittujen organisaatioiden lisäksi klusterin osaamiskeskukset tekevät erityisesti alueellisella tasolla vahvaa yhteistyötä osaamiskeskuspaikkakuntien ammattikorkeakoulujen kanssa.

Elintarviketoimiala tarjoaa erinomaisen pohjan poikkitieteelliselle kehittämiselle. Tämän vuoksi Elintarvikekehityksen klusteri tekee vahvaa yhteistyötä useiden oskeklustereiden kanssa. Elintarvikekehityksen klusterissa nähdään, että yhteistyö on erityisen arvokasta silloin, kun tavoitellaan yritysten kansainvälistymistä tai aivan uusia tuotteita, palveluita ja konsepteja. Yhdistämällä pienet voimavarat saadaan aikaan näyttävämpiä toimenpiteitä innovaatiot rajapinnalla. Keskeisimpiä klusteriyhteistyön alueita ovat:

- Hyvinvointi-klusteri (erityisesti ravitsemus osana hyvinvointikäsitettä, kansainvälistyminen)
- HealthBio klusteri (erityisesti elintarvike – lääke-rajapinta, kansainvälistyminen)
- Uusiutuva metsäteollisuusklusteri (erityisesti puunjalostuksen sivuvirtojen hyödyntäminen terveysvaikutteisten elintarvikkeiden raaka-aineena)
- Älykkäät koneet klusteri (erityisesti ruokaturvallisuuteen, riskienhallintaan ja prosessointiin liittyvät kysymykset)
- Matkailu- ja elämysklusteri (erityisesti ruokamatkailu)

## **2. KLUSTERIN TEHTÄVÄ, VISIO JA TOIMINTA-AJATUS**

### **2.1. Elintarvikekehityksen klusterin toiminta-ajatus**

Elintarvikekehityksen klusterin toiminta-ajatuksena on olla alan tutkimuksen ja yritysten välinen sillanrakentaja. Käytännössä tämä tarkoittaa sekä yritysten että tutkimuslaitosten toiminnan ja tavoitteiden syvällistä ymmärtämistä ja sen pohjalta suunniteltuja, käynnistettyjä ja toteutettuja kehittämisprojekteja.

Elintarvikeala käy koko Euroopassa pitkää muutosprosessia ja uusjakoa, jossa vain vahvat ja elinvoimaiset kokonaisuudet voivat säilyä. Suomen menestys kilpailussa voi perustua vain huippuluokan osaamiseen, koska pohjoinen sijainti ja korkeat työvoimakustannukset tekevät kilpailussa menestymisen muuten hankalaksi.

Suomalainen elintarviketutkimus on maailmanlaajuisesti huipputasoa. Tutkimusta tehdään useissa yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa. Näillä organisaatioilla on lisäksi vahvat kansainväliset verkostot yhteistyönsä kehittämiseksi. Ongelmana ei olekaan arvokkaiden tutkimustulosten saavuttaminen, vaan niiden tehokkaan hyödyntämisen varmistaminen. Tähän työhön Elintarvikekehityksen klusteri lähti jo ohjelmakauden alussa, kun aiemmin keskenään kilpailleista osaamiskeskuksista muodostettiin vahvaan yhteistyöhön ja keskuskohtaiseen erikoistumiseen sitoutunut kokonaisuus.

## **2.2. Elintarvikekehityksen klusteri visio 2013**

Elintarvikekehityksen klusterin visio on, että Elintarvikekehityksen klusteri on vuonna 2013 Suomen merkittävin elintarvikealan kehittäjä, jonka yhteistyö tutkimuksen, kehityksen ja yritysten kanssa tuottaa kasvua, kansainvälistymistä ja uutta liiketoimintaa koko toimialalle.

Visio kuvaa juuri sitä tahtotilaa, mitä tarvitaan uusien menestystekijöiden aikaansaamiseksi. Vision toteutuminen edellyttää tiivistä yhteistyötä sekä tutkimuksen että yritystoiminnan kanssa. Näiden lisäksi keskeiset menestymisen avaimet löytyvät avoimesta ja suunnitelmallisesta yhteistyöstä Tekesin, FinNoden ja Finpron kanssa.

## **3. Elintarvikekehityksen klusterin strategiset tavoitteet ja mittarit**

### **1. Hyvinvointia edistävät ja asiakkaiden tarpeita vastaavat elintarvikkeet, teknologiat ja palvelut**

Tämä strateginen painopiste tarkoittaa klusterin panostamista uusien terveellisten tai terveyttä edistävien elintarvikkeiden kehittämiseen, kuluttajan odotusten ja valintojen ymmärtämiseen sekä uusien prosessointimenetelmien ja teknologioiden kehittämiseen. Suomalaisen raaka-aineen hyödyntäminen on edelleen keskeisessä roolissa samaten kuin uusien raaka-aineiden löytäminen erityisesti yhteistyössä metsäteollisuuden kanssa. Tuotekehityksen osumatarkkuutta halutaan lisäksi jatkuvasti parantaa kehittämällä uusia tutkimustuotteita ja palveluita tuotteiden testaamista varten. Onnistumisen edellytyksenä on vahva yhteistyö kansallisten ja kansainvälisten tutkimuslaitosten, toisten oskeklustereiden ja yritysten kanssa.

### **2. Elintarviketurvallisuus ja vastuullisuus elintarvikeketjussa**

Riskienhallinta ja turvalliset elintarvikkeet on yksi Suomen elintarviketoimialan parhaista kansainvälistymisen mahdollisuuksista. Tiivis yhteistyö alkutuotannon, yritysten, kaupan ja viranomaisien välillä on mahdollistanut ylivoimaisen elintarviketurvallisuusketjun rakentamisen Suomeen. Vastuullisuus on puolestaan asia, joka kiinnostaa yhä suurempia kuluttajaryhmiä ja tarjoaa siten elintarvikealan yrityksille uuden kilpailumahdollisuuden.

Elintarvikekehityksen klusterin strategisena valintana panostus turvallisuuteen ja vastuullisuuteen tarkoittaa uusien tuotteiden ja palveluiden rakentamista. Yhteistyötä tehdään erityisesti Eviran ja alan yritysten kanssa tavoitteena suomalaisten yritysten ylivoimatekijöiden lisääminen kansainvälisessä kilpailussa.

### 3. Uudet konseptit, uusi toiminta ja osaamisalojen välinen yhteistyö

Elintarvikekehityksen klusteri panostaa erityisesti toimialan rajapinnoille tavoitteena löytää uusia avauksia tuotteiden ja palveluiden tuottamiseksi sekä suomalaisen elintarvikealan hyödyksi että edistämään koko alan kansainvälistymistä. Käytännössä tämä tarkoittaa sellaisten toimijoiden, prosessien ja teknologioiden etsimistä ja tunnistamista, mistä voidaan kehittää uusia sovelluksia elintarvikealaa varten. Tiivis yhteistyö toisten osakeklutereiden kanssa on keskeinen avain onnistumiselle. Keskeisiä yhteistyön toimialoja tässä työssä ovat koneenrakennus, logistiikkaratkaisut, hyvinvointi- ja lääkeala, metsäteollisuus ja matkailu.

#### Elintarvikekehityksen klusterin strategiset mittarit

Strateginen tavoite	Mittarit	Tavoitetaso 2013
Hyvinvointia edistävät ja asiakkaiden tarpeita vastaavat elintarvikkeet, teknologiat ja palvelut	Yritysryhmähankkeiden lukumäärä Tekeshankkeiden lukumäärä Osallistuneiden yritysten lukumäärä	3 koko klusterin hanketta 15 käynnistettyä hanketta 200 yritystä mukana
Elintarviketurvallisuus ja vastuullisuus elintarvikeketjussa	Tuotteistetut palvelut Kansainvälistämistoimet Seminaarit ja workshopit	6 tuotteistamisprosessia 100 yritystä osallistunut 6 tapahtumaa
Uudet konseptit, uusi liiketoiminta ja osaamisalojen välinen yhteistyö	Yhteiset hankkeet, Uudet tuote- ja palvelukonseptit Workshopit ja seminaarit Advisory boardin toiminta	vähintään 1 projekti käynnistetty / vuosi 6 konseptia toteutettu vähintään 2 tilaisuutta / vuosi, yht. 200 osallistunutta yritystä 40 yritystä saanut boardin mentorointia

Yhteiset mittarit

Asiakastyytyväisyys  
klusterin hankkeiden volyyymi  
kansainvälisten hankkeiden  
volyyymi

Yli 3,5 5-portaisella asteikolla  
40 000 000 € / 90 hanketta (kumul.)  
???

#### 4. Toimenpiteet strategioiden toteuttamiseksi

Elintarvikekehityksen klusterin osaamiskeskukset ovat tunnistaneet omia erikoistumisalueitaan seuraavasti:

- Foodwest Oy, kuluttajakäyttäytyminen
- Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus aistittava laatu
- Kuopio Innovation Oy, ravitseminen
- Viikki FoodCentre, kaupallistaminen
- Agropolis Oy, pienyritysverkostot

Osaamiskeskusten erikoistumisosaamista käytetään hyväksi erityisesti klusterin yhteisten hankkeiden rakentamisessa. Erikoistumista pyritään loppukauden aikana myös vahvistamaan ja tunnistamaan uusia erikoistumisen alueita.

Strategioiden toteuttamiseksi tehdään seuraavia toimenpiteitä:

##### 1. Hyvinvointia edistävät ja asiakkaiden tarpeita vastaavat elintarvikkeet, teknologiat ja palvelut

- yritystarpeiden selvittäminen asiakastapaamisissa, seminaareissa ja workshoppeissa (päävastuu keskuskeskukset)
- ELVY ry:n perustaminen yritysyhteistyön työkaluksi hanketoimintaa varten (päävastuu koordinaattori)
- yritysryhmien kokoaminen ja hankesuunnittelun läpivienti, esim.
  - o puolukka / Kuopio Innovation Oy
  - o luomu / Agropolis Oy
  - o ruokaturvallisuus / Viikki FoodCentre
  - o lisäaineettomuus / Foodwest Oy
  - o tulevaisuuden kilpailukeinot / Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus

##### 2. Elintarviketurvallisuus ja vastuullisuus elintarvikeketjussa

- yhteistyö muiden klustereiden kanssa erityisesti kansainvälistymistoimien aikaansaamiseksi (päävastuu koordinaattori ja keskuskeskukset)
- yritysryhmien kokoaminen kansainvälisiä toimenpiteitä varten
  - o Kiina (päävastuu Kuopio Innovation ja Viikki FoodCentre)
  - o Venäjä (päävastuu koordinaattori)
- palvelujen tuotteistamisen käynnistäminen yhdessä Eviran kanssa (päävastuu Viikki FoodCentre)
- seminaarien ja workshoppien toteutus (päävastuu keskuskeskukset)

##### 3. Uudet konseptit, uusi liiketoiminta ja osaamisalojen välinen yhteistyö

- aihoiden tunnistaminen (päävastuu keskuksset)
- workshoppien järjestäminen (päävastuu keskuksset)
- konseptointi yrityksiä varten (päävastuu keskuksset)

## 5. Klusterin organisointi ja johtaminen

Elintarvikekehityksen klusterin käytännön toiminnan toteuttamista varten on luotu klusteriryhmä ja klusterin johtoryhmä. Klusteriryhmä on klusterin toimintaa ohjaava elin, jonka puheenjohtajana toimii koordinaattori, jäsenenä osaamiskeskusten vetäjät ja sihteerinä klusterin tiedottaja. Klusteriryhmä kokoontuu n. 2 kk:n välein käsittelemään ja päättämään toimintasuunnitelman kannalta keskeisistä asioista. Näitä ovat esimerkiksi kansainvälistymiseen liittyvät toimenpiteet, klusterin yhteiset hankkeet, erikoistuminen sekä klusteriviestintä. Klusteriryhmän vastuulla on myös klusterin vision ja strategioiden valmistelu ja päivittäminen. Tämän lisäksi klusteriryhmä kokoontuu loppukesästä 2-päiväiseen suunnittelukokoukseen, jossa valmistellaan yhdessä seuraavan vuoden toimintasuunnitelman runko sekä esitellään se klusterin johtoryhmälle.

Klusteriryhmä on hankkinut itselleen koordinaation toimesta yhteisen sähköisen työkalun, Humap-toolin, jonka avulla voidaan viedä yhteisiä asioita tehokkaasti eteenpäin. Kokouskäytäntöjä ollaan lisäksi kehittämässä videoneuvottelutyypiksi ratkaisuksi tehokkuuden ja taloudellisuuden lisäämiseksi.

Elintarvikekehityksen klusterin johtoryhmä on neuvoa antava ryhmä, joka kokoontuu kahdesti vuodessa. Sen puheenjohtajana toimii vuorineuvos Seppo Paatelainen. Ryhmän jäsenenä on edustajat osaamiskeskusten maakunnista, osaamiskeskuksista, Elintarviketeollisuusliitosta ja tutkimuslaitoksista. Klusterin koordinaattori toimii johtoryhmän esittelijänä ja tiedottaja sihteerinä. Johtoryhmä toimii klusterin ohjaajana antaen tärkeiden sidosryhmien kannanottoja sen toimintaan.